

crkvenim obredima, obilazio je samostane, pregledao djelovanje bratovština, osvrnuo se i na običaje u gradu. Autorica također piše da je Dominis počeo i s podučavanjem svećenika koji su bili neobrazovani. Pomagao je i oboljelima od kuge koja je bjesnila u vrijeme njegova boravka u Splitu. U takvim uvjetima, prema mišljenju autorice, Dominis nije mogao imati vremena za ozbiljniji znanstveni rad.

Zbornik zaključuje rad **Ivane Prijatelj-Pavičić** „Prilog poznavanju portreta Marka Antuna de Dominisa“ (str. 355-389). Autorica je detaljno obradila sve dosad poznate sačuvane Dominisove portrete, rađene od kraja 16. do kraja 20. stoljeća, te je donijela podatke o nekim izgubljenim portretima. Autorica zaključuje da je Dominis jedan od najportretiranijih hrvatskih nadbiskupa. Njegovi su portreti važni ne samo kao umjetnički predmeti i svjedočanstva o njegovu fizičkom izgledu već su i izvanredan materijal za istraživanje recepcije Dominisova lika u razdoblju od početka 17. do početka 21. stoljeća. Prilog radu su reprodukcije poznatih Dominisovih portreta.

Svi su radovi popraćeni sažetkom na engleskom jeziku. Na kraju valja naglasiti kako je vrijednost ovog Zbornika u njegovoj interdisciplinarnosti koja je uvjetovana različitim područjima Dominisovih interesa i djelovanja. Budući da su tekstovi Zbornika uglavnom izvorni znanstveni radovi, od kojih su neki utemeljeni na dosad nepoznatoj ili čak nedostupnoj arhivskoj građi, koristan su i poticajan prilog daljnjem proučavanju života i djelovanja Marka Antuna de Dominisa.

Sandra IVOVIĆ

Svakodnevni život čovjeka novovjekovne Evrope u kući

Raffaella Sarti, *Živjeti u kući – stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi*, Zagreb: Ibis Grafika, 2006, 306 str.

Knjiga talijanske povjesničarke **Raffaella Sarti**, iscrpnim prikazom raznih segmenata svakodnevnog života potkrijepljenih mnogim primjerima, omogućuje čitatelju uvid u cjelinu obiteljskih i društvenih odnosa u novovjekovnoj Evropi. S obzirom na brojnost podataka, vremenski raspon koji knjiga obuhvaća te s obzirom na činjenicu da je analiziran društveni život cjelokupnog evropskog prostora, jasno je da je u knjigu uložen ogroman trud. Stoga ne čudi podatak da su dva ugledna evropska povjesničara, Jacques Le Goff i Eric J. Hobsbawm djelu dali izrazito pozitivne kritike, što je i istaknuto na poleđini knjige.

Autorica je problematiku podijelila na sedam velikih cjelina: 1) Dom i obitelj: „pars destruens“ ili raščlanjivanje, 2) Dom i obitelj: „pars costruens“ ili skrasiti se, 3) Oblici doma i obitelji, 4) Dom, 5) Prehrana, 6) Odijevanje te 7) Unutar i izvan kuće. Pridodani su također uvodno poglavlje te Zahvale, Bilješke, Pojmovnik i Indeks, kao i tri bloka luksuznih ilustracija.

U uvodnom poglavlju (str. 1-9), koje počinje hipotetičkom mogućnošću ulaska u neku obiteljsku kuću novovjekovne Evrope, ponuđene su osnovne smjernice za razumijevanje samoga djela te razlozi njegova nastanka. Prve rečenice ukazuju na raznovrsnost obrade problematike, gdje su neke teme korjenito analizirane, dok su neke druge tek površno

dotaknute, što je uglavnom uvjetovano dostupnošću izvora. Potom su objašnjeni razlozi geografske i vremenske ograničenosti, da bi poglavlje bilo zaključeno iznošenjem temeljne problematike knjige, obitelji i društvenih odnosa, pri čemu je već taj uvod potkrijepljen nekim primjerima.

Prvu veću cjelinu knjige čini poglavlje naslovljeno Dom i obitelj: „pars destruens“ ili raščlanjivanje (str. 13-48), koje je podijeljeno na devet manjih poglavlja, i obrađuje razne teme vezane za problematiku doma i obitelji. Cjelina počinje analizom raznovrsnih značenja pojma dom, navodeći razne primjere od kojih se neki poklapaju s percepcijom današnjeg vremena o tom pitanju, dok primjeri – o Laponcima koji su živjeli u tresetnim kolibama i nosili ih sa sobom prilikom selidbi uzrokovanih promjenama godišnjih doba, o Ciganima te francuskim stočarima koje se također sezonski sele – ukazuju na nemogućnost jednoznačnog određivanja pojma dom. Jedan od zanimljivijih primjera jest onaj koji govori o brojnim muškarcima koji su u nemogućnosti da prehrane obitelj napuštali dom te odabirali život beskućnika. Dalje se razmatra različitost običaja i čina vjenčanja koji je dugo vremena u gotovo cijeloj Evropi označavao jedan dugotrajan proces u više etapa a ne samo jednokratni obred. Također govori o odnosu glavnih vjerskih zajednica prema vjenčanju koje su do određenog vremena tolerirale pučke običaje da bi kasnije pokušale standardizirati cijeli proces. Osim samog čina autorica je ukazala i na kompleksnost same mogućnosti vjenčanja za razne slojeve stanovništva, pri čemu je u nekim krajevima siromašnim ljudima koji nisu mogli stvoriti dom uskraćivano pravo na vjenčanje. Cjelina se završava analizom pojma „Familia“, koji je dugo vremena predstavljao skup ljudi ovisnih o paterfamiliasu, te primjerom odnosa između „kuće“ i obitelji, što je vezano isključivo uz elitu gdje postoje primjeri kada novouseljena obitelj preuzima ime od kuće, a ne obratno.

Druga cjelina pod naslovom Dom i obitelj: „pars costruens“ ili skrasiti se (str. 49-85) podijeljena je na osam manjih poglavlja. Koncentrira se na pitanje zasnivanja obitelji, pri čemu se posebno analiziraju situacije raznih slojeva stanovništva: od plemićkih, preko sitnoposjedničkih do zanatskih. Temeljni problem elitnih slojeva bila je želja za neraspisanim posjeda što je uzrokovalo ugovaranje ženidbi protiv volje potomaka koji su trebali stupiti u brak s jedne strane, kao i nezadovoljstva i ljubomore djece koja nisu uključena u nasljedstvo s druge strane. Usko je pritom vezana činjenica da se takvom bračnom politikom plemstvo gotovo dovelo do demografskog izumiranja s obzirom da se mlađoj djeci zabranjivalo zasnivanje obitelji. Sitnoposjednički slojevi koncentrirani su na uvjete života budućeg para, pri čemu postoje razna rješenja roditelja. S jedne strane postoje slučajevi kada se roditelji na neki način povlače s vodeće pozicije, seleći uz neke uvjete u manju kuću, dok s druge strane oni i dalje diktiraju život svome potomstvu. Za najsiromašnije slojeve problem su bili običaji koji nisu dopuštali ženidbu ukoliko muškarac nije bio u stanju izgraditi dom i omogućiti financijsko preživljavanje nove obitelji te ukoliko žena nije mogla dom opremiti krevetom i mirazom, što je bio slučaj na Sardiniji u 17. stoljeću. Ovo posljednje usko je vezano uz još jednu temu koja se obrađuje u cjelini, a to je značenje kreveta, koji u svakom domu označava svojevrsni kamen temeljac obiteljskog života.

Treća cjelina Oblici doma i oblici obitelji (str. 87-100) kroz pet manjih poglavlja obrađuje pitanja raznih vrsta domova: od ruskih isbi, tj. potleušica s jednom prostorijom do aristokratskih palača te pitanja oblika obitelji: od obitelji nukleusa do balkanskih zadruga. Također je dan i manji osvrt na skladnost i neskladnost bračnog života.

Četvrta je cjelina, općenito nazvana Dom, s devetnaest poglavlja i najduža (str. 101-169). Karakterizira je detaljna analiza problematike s nizanjem mnogih primjera te komparacija

seoskih i gradskih društava. Ukazuje se na kompleksnost seoskog načina života koji zavisi od tipa seoskih zajednica i različitosti zanimanja. Također se omogućava uočavanje različitog izgleda seoskih domova, što je potkrijepljeno projektima arhitekta Sebastiana Serlia koji je projektirao razne tipove optimalnih seoskih kuća ovisno o imovnom stanju vlasnika. Obradena je i problematika grijanja, prozora (svjetlosti), prostornog rasporeda kao i materijala od kojih su kuće izgrađene, pri čemu je naveden primjer Londona koji je krajem 18. stoljeća zbog upotrebe hrastovine u brodogradnji imao najviše izgrađenih kuća od opeke. Spominje se i značenje namještaja (stola, stolica i sofa), početak masovne potrošnje za kućanstvo kao i simbolika vatre u obiteljskom zbližavanju. Što se tiče gradova, autorica iznosi početke njihova prozračivanja i osvjetljavanja, koje svoj vrhunac doživljava u 18. stoljeću, te donosi komparaciju aristokratskih palača koje gube svoju integrativnost i dobivaju predsoblja, blagovaonice i hodnike, što je u suštinskoj suprotnosti s napućenošću židovskih geta.

Peta cjelina bavi se prehranom (str. 171-218) te donosi nekoliko zanimljivih podataka. Nakon uvodnih razmatranja o rasprostranjenosti stolnjaka, pribora za jelo te načina sjedenja za stolom, pri čemu se kao zanimljivost s jedne strane navodi podatak da su se baskijske obitelji hranile na način da su muškarci sjedili za stolom dok su žene i djeca jeli stojeći, te s druge strane stratifikacija prilikom jela u plemićkim kućama gdje se broj stolova povećao te je status određivao za koji stol treba sjesti, autorica je secirala prehrabene navike novovjekovne Evrope. Tako se navodi jedno vrijeme kod plemića prisutna misao o tome da oni s obzirom na svoj položaj trebaju jesti ptice (jarebice), a seosko stanovništvo svinje, što jasno ukazuje na simboliku kojoj se težilo. Također se ukazuje na nastanak evropske kulture kruha i mesa kao sinteze rimske i barbarske tradicije, ali i na suprotnosti koje se javljaju u komparaciji protestantskih i katoličkih krajeva imajući u vidu činjenicu protestantskog odbacivanja posnih dana. Cjelina završava analizom potrošnje novih kultura te rasprostranjenosti vina i piva.

Šesti dio knjige posvećen je pitanju odijevanja (str. 219-241). U njemu se ističe važnost odjeće u cjelokupnoj imovini, njeno recikliranje te povećavanje njezine dostupnosti krajem novovjekovnog razdoblja. Također se na zanimljiv način razmatra i pitanje higijene s obzirom da je prevladavao zazor od kupanja zbog uvjerenja da ono slabi organizam i važnost donjeg rublja koje se nastojalo redovito mijenjati iako to nije cijelo vrijeme bio slučaj. Zanimljivo je da u popisu ženskog donjeg rublja uglavnom nije bilo gaća, ali su zato one postojale kod žena uglednih splitskih obitelji 18. stoljeća. Problematika odijevanja zaključena je isticanjem početaka upotrebe prozračnije robe svijetlih boja u 18. stoljeću, nakon što su jenjale epidemije kuge, što je posebno dolazilo do izražaja kod sluga koji su nosili livreje u gospodarevoj boji te prikazom prisilnog razlikovnog odijevanja nekih skupina, u prvom redu Židova.

Posljednja cjelina knjige naslovljena Unutar i izvan kuće-nekoliko zaključnih razmatranja (str. 243-272) proučava različite odnose muškaraca i žena prema garderobi, pokušava dati odgovore na pitanja tko je u obitelji zadužen za nabavu garderobe te se općenito bavi problematikom žena u novovjekovnom društvu, njihovim položajem u društvu i obiteljskoj kući. Na odnose između muževa i žena osvrće se posredstvom analize pisama žena upućenih svojim muževima u različitim promatranim periodima.

Kao što je već navedeno, preostale stranice knjige zauzimaju Zahvala, iscrpne Bilješke, Pojmovnik i Indeks.

Ukupno gledajući knjiga je definitivno vrijedna čitanja i u povijesnoj struci, jer donosi brojne vrijedne za ranonovovjekovnu historiografiju nezapažene podatke, i u široj javnosti, jer je pisana jednostavnim, čitljivim stilom i nadasve zanimljivim tekstom.

Dragan MARKOVINA

Stopama rumunjske povijesti od pojave do nacionalnoga sna

Borislav Grgin: *Rumunjske zemlje u srednjem i ranom novom vijeku*,
Zagreb: Filozofski fakultet (FF press, Udžbenici i priručnici, sv. 5),
2006, 108 str.

„*Rumunjske zemlje u srednjem i ranom novom vijeku*“ prva je monografska povjestnica rumunjskoga naroda u Hrvata koja je proizišla iz pera hrvatskoga znanstvenika i sveučilišnoga profesora **Borislava Grgina**. Riječ je o knjizi koja zasigurno mijenja stereotipnu sliku hrvatske javnosti prema povijesnim rumunjskim zemljama, narodu i državi u vremenskom rasponu od kasnoantičkoga identitetskog upisa u kršćansku kartu naroda Europe pa do nacionalnointegracijskih poleta i stvaranja nacionalne države u 19. stoljeću. U konačnici se, naime, predrasude razbijaju u naizgled nevjerojatnom zaključku da su Rumunjska i Hrvatska povijesno povezane mnogim strukturalnim sličnostima, s istim, često neprijateljski nastrojenim susjedstvom i sa sličnim sudbinama pojedinaca i događaja.

Knjiga je podijeljena u četiri kronološko-tematska poglavlja: Etnogeneza Rumunja, Rani srednji vijek, Razvijeni i kasni srednji vijek te Rani novi vijek. Knjigu tekstovno još oblikuju Uvodne napomene, Pogovor i Popis izabrane literature.

Nakon prostornoga upoznavanja omeđenoga u krugu Panonska nizina, Dunav, Crno more, Dnjestar i Karpati (str. 8-9), autor je ukratko ukazao na do danas nerazjašnjenu *Etnogenezu Rumunja* u koju su zbog teritorijalne uvjetovanosti uz rimsko-romanizirani supstrat ugrađeni slavenski, avarski, pečeneški, kumanski, tatarski i ini adstrati i superstrati (str. 10-11). Dodatna se kompleksnost početcima rumunjske povijesti, zemlje koja se nalazi „iza dunavskoga limesa“, zasigurno nameće i zbog šutnje vrela sve do onih vremena kada se „rumunjsko prisustvo počelo snažnije osjećati u političkom životu regije“. Stoga Rumunji postaju sveprisutni u izvorima tek od konca 12. stoljeća i to u susjednim centrima pismenosti kao što su Ugarska i Bizant. Izvori koje bismo mogli spustiti u *Rani srednji vijek* tek usputno detektiraju Rumunje kao kršćane vlaščkoga¹ podrijetla s političko-vjerskom opcijom okrenutom na Bizant (str. 11-14).

Jezgru knjige čini poglavlje *Razvijeni i kasni srednji vijek* (str. 14-65) koje je u sadržajnom nizu sastavljeno od 23 raznovrsna naslova. Rumunjski je srednji vijek strukturalno drugačije podijeljen u odnosu na periodizacijsku shemu srednjoeuropskih historiografija kojoj pripada i hrvatska medievistika. Mentalitetna prekretnica koja je Rumunje izvela iz

¹ Keltsko-germansko ime **walhaz* sociolingvistički se ukorijenilo slavenskim posredstvom u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi te označava, između ostaloga, Rumunje u jezičnim varijantama „Vlachi, Blacci, Valachi, Volohi, Olachi-olachok, Vlah, Ilac, Iflak“ (str. 12).

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI 39

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2007.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 39

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača

Miljenko Jurković

Glavni urednik

Borislav Grgin

Uredništvo

Ivo Goldstein
Boris Olujić
Mario Strecha
Božena Vranješ-Šoljan

Tajnik uredništva

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje

Ovi su Radovi tiskani uz financijsku potporu
Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Naslovna stranica

Iva Mandić

Računalni slog

Boris Bui

Lektura i korektura

Ivan Botica

Tisak

Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje dovršeno u listopadu 2007. godine

Naklada

400 primjeraka

